

İZNİK ÇİNİ FIRINLARI KAZISI'NDA ORTAYA ÇIKARILAN PIŞMIŞ TOPRAK KALIP PARÇALARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

EVALUATION ON EARTHWARE MOULDS UNEARTHED DURING THE İZNİK KILNS EXCAVATIONS

V. Belgin DEMİRSAR ARLI*

Şennur KAYA**

Öz

İznik Çini Fırınları kazı çalışmaları sırasında, kalıba baskı tekniğinde kullanılan çok sayıda kalıp parçası da ele geçmiştir. Kırmızı sert hamurdan imal edilmiş kazı buluntusu kalıplar; kalın düz dipli, konik ya da basık küre gövdeli, düz ağızlıdır. Ele geçen kalıp parçaları arasında yalnızca üç örnek bu genellemenin dışında kalmaktadır. Bunlar, alçak ayaklı olup biri hafif dışa dönük kenarlıdır. Bu kalıpların ağız çapları 14-23,5 cm, dip çapları 6-10 cm, yükseklikleri 5-9 cm aralığında değişmektedir. Kalıpların iç yüzeyine oyma, kazıma ve baskı teknikleriyle uygulanan desenleri de kalıp baskı tekniğinde yapılmış gövde parçalarında olduğu gibi geometrik, grift bitkisel ve örgülü kompozisyonlar oluşturmaktadır. Bu kalıp parçaları arasında gövde parçalarında rastladığımız desenlerle birebir örtüşen örnekleri de görmek mümkündür. Bunlar arasında yazı dekorlu kalıp parçası ilgi uyandırmaktadır. Ancak ele geçen parçanın mevcut kısımlarında görülebilen harflerden bir anlam çıkmaması, bu yazının dekoratif amaçlı yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. Bunların dışında, yiv dekorlu kalıplar da ayrı bir grup oluşturmaktadır. İznik'te bulunan kalıp parçaları, form, desen ve boyutları bakımından Anadolu dışı İslam seramik sanatında ve Anadolu'da kullanılan kalıplarla benzerlik göstermektedir.

***Anahtar Kelimeler:** Pişmiş Toprak Kalıplar, İznik, Çini Fırınları, Seramik, Kalıba Baskı Tekniği,*

Abstract

A large number of mould fragments, used in the moulded ware, were found during the Iznik Kiln Excavation. Mould findings, made from red hard paste, have thick and flat bases, depressed spherical/spheroid or conical bodies, and flat spouts. Only three example among the mould fragments found is excluded from this generalization. This mould piece, have a low foot and one mould slightly flaring edge. Diameters of the spouts, the bases and heights vary between 14 and 23,6 cm, 6 and 10 cm, and 5 and 9 cm, respectively. Like in body decorations, patterns on the interiors of moulds applied in the carved and pressed technique, consist of geometrical, intricate herbal and braided compositions. These

* Dr. Öğretim Üyesi. İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul / Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-2656-9962 ♦ E-mail: beldemar61@yahoo.com

** Dr., Öğr. Gör. İstanbul Üniversitesi, Güzel Sanatlar Bölümü, İstanbul / Türkiye.
ORCID ID: 0000-0002-3634-7191 ♦ E-mail: kayasen@istanbul.edu.tr

mould fragments include examples that completely overlap with the patterns we see on body fragments. The mould fragment, which consists of four connecting pieces, strikes attention with its inscriptions. However, letters visible on the obtained fragments do not represent a meaningful word, which suggests the inscription may have been intended as a decoration. Aside from these, fluting moulds constitute a separate group. These fragments have similarities to the moulds used in non-Anatolian Islamic ceramics and in Anatolia.

Key Words: Earthenware Mould, Iznik, Kilns, Ceramics, Moulded Ware,

Giriş

İznik İlçe merkezindeki BHD kodu verilen kazı alanında her yıl düzenli olarak sürdürülmekte olan İznik Çini Fırınları Kazısı çalışmaları sırasında ele geçen bir grup seramik, İznik'te kırmızı hamurlu seramik üretiminde kalıba baskı tekniğinin -muhtemelen 14-15. yüzyıllarda- yoğun olarak kullanıldığını kanıtlamış, bunların ilgi çekici örnekleri iki farklı bilimsel toplantıda tanıtılmıştır.¹ Söz konusu çalışmalarda ve kazı buluntularının değerlendirildiği diğer yayınlarda² bu seramiklerin İznik üretimi olduklarını kanıtlayan kazı buluntusu pişmiş toprak kalıp parçalarına da değinilmiştir. Ancak söz konusu bu çalışmalar kapsamında, kalıp baskı tekniğinde üretilmiş seramiklerden ayrı bir çalışma konusu olacak kadar zengin buluntu grubunu oluşturan bu kalıp parçalarının seçili az sayıdaki örneğine yer verilebilmiştir. Bu makalede İznik Çini Fırınları Kazısı'nda bulunan pişmiş toprak kalıp parçaları, form ve bezeme özellikleri bakımından gruplandırılarak gerek Anadolu dışındaki, gerekse Anadolu'daki çeşitli kazılarla bulunan ve İslam sanatı kapsamında değerlendirilen diğer kalıp parçalarıyla karşılaştırılmıştır.

Tüm bunlara geçmeden önce, *kalıp baskı tekniğinde* pişmiş toprak seramik kalıpların kullanım şekli kısıpca söz etmek doğru olacaktır: Anadolu dışı erken İslam seramik sanatında, sırsız seramiklerde yaygın olarak kullanılan *kalıp baskı tekniğinde*, deri sertliğindeki seramik hamuru, pişmiş kalıplara yerleştirilerek tam kurumadan kalıptan çıkarılmaktadır. Böylelikle hem seramik hamuruna form verilmekte, hem de bu kalıplara kazıma, oyma veya baskı teknikleriyle yapılan bezemeler, bu seramiklerin süslemelerini de oluşturmaktadır.³

Form Özellikleri

Çeşitli formlarda hazırlanmış pişmiş toprak kalıplar olmakla birlikte bu teknikte üretilmiş İznik işi seramiklerin en ilginç örneklerini süzgeçli/süzgeçsiz testiler oluşturmaktadır. Bu testilerin gövde kısımları, iki ayrı kalıba yerleştirilen seramik hamurunun kalıptan çıkarılarak ortadan birleştirilmesiyle oluşturulmakta, gövdeye sonradan eklenen

1 Bk. Demirsar Arlı, B. - Kaya, Ş. - Erol, Ö. - Arlı, H. [Baskıda - a]; Demirsar Arlı, B. - Kaya, Ş. - Erol, Ö. - Arlı, H. [Baskıda - b].

2 Demirsar Arlı, tarihsiz, 350, 498-499; Demirsar Arlı, 2017, 371-388.

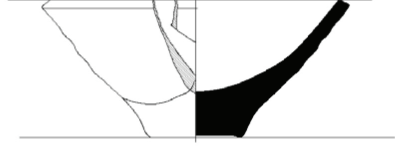
3 Bk. Watson, 2004, 134-154.

kulp, boyun ve ayak kısımlarıyla testi formu tamamlanmaktadır. Dolayısıyla kazı çalışmaları sırasında rastladığımız kalıp parçaları konik, küre, basık küre gövdeli bu testilerin gövde formlarıyla uyumlu kase formludur. Kırmızı hamurlu olan bu kalıplar, genellikle az katkılı sert kırmızı hamurdan yapılmıştır. Ancak daha açık tonlarda katkılı hamurdan imal edilmiş örnekler de bulunmaktadır.

Ele geçen kalıp parçalarının tamamı kase formu olmakla birlikte, tam form veren örnekler bunların dip ve kenar yapıları bakımından iki farklı tipte üretildiklerini göstermektedir. Daha yaygın karşılaştığımız ilk tipteki kalıp parçaları; düz dipli, konik gövdeli, düz ağızlıdır. Bu tipteki kalıpların bir örneği de 2016 kazı sezonunda BHD kazı alanında bulunmuştur. Birleşebilen beş parçadan oluşan bu kalıp parçası, düz dipli, konik gövdeli, düz ağızlıdır. Ağız çapı 16 cm, dip çapı 6 cm, yüksekliği yaklaşık 8,8 cm olan bu kalıpta hamur kalınlığı ağız kenarında 0,8 cm, dip kısmında 3,4 cm'dir. İçte yazı dekorlu oluşuyla da ilgi uyandıran bu kalıp parçasının dış yüzeyinde hamur gövde kısmında pürüzsüz, ayaksız dip kısmının kenar çevresinde kaba ve düzensiz yapıdadır. (Çiz. 1, Res. 1-2.)

Yine 2016 kazı sezonunda BHD alanında yaklaşık ½'lik kısmı ele geçen bir başka kalıp parçası da düz dipli, basık küre gövdeli, düz ağız formu vermektedir. Ağız çapı 17 cm, dip çapı 6 cm., yüksekliği 8,8 cm olan bu kalıbın hamur kalınlığı kenar kısmında yaklaşık 1 cm., dip kısmında ise 1,5 cm'dir. Diğeriyle hemen hemen aynı boyuttaki bu kalıp daha ince dipli olup, dip kısmı dışta daha düzgün yapıdadır. (Çiz. 2, Res. 3-4.)

Tam form veren bu örnekler dışında, ayaksız dip formu veren diğer kalıp parçalarının dip çapları 6-8 cm, kalınlıkları 1,5 - 2,5 cm arasında değişiklik göstermektedir. (Tablo 1 / I-V) Bu örneklerden bazıları, dip kısımları ilk örnekte olduğu gibi dışta kaba ve düzensiz yapıdadır. (Tablo 1 / I)

Çiz. 1: Konik Gövdeli, Yazı Dekorlu Kalıp Parçası.

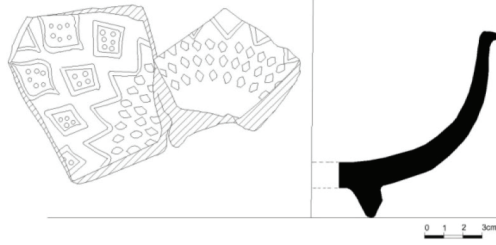
Res. 1: Yazı Dekorlu Kalıp Parçası/Ön.

Res. 2: Yazı Dekorlu Kalıp Parçası/Arka.

►
Çiz. 4:
Basık Küre Gövdeli,
Ayaklı Kalıp Parçası.

Res. 6: Basık Küre Gövdeli,
Ayaklı Kalıp Parçası/Ön.

Res. 7: Basık Küre Gövdeli,
Ayaklı Kalıp Parçası/Arka.

2016 kazı sezonunda BHD kazı alanında birleşmeyen iki parça halinde ele geçen bir diğer örnek de halka ayaklı, düz dipli olup basık küre gövdelidir. Bunu diğerlerinden ayıran bir diğer özellik de ağız kısmının hafif dışa dönük olmasıdır. (Çiz. 4) Ayak çapı 6,5 cm olan bu parçanın ağız kısmının çok az bir bölümü mevcut olduğundan ağız çapı yaklaşık 15-16 cm ölçülmüştür. Hamur kalınlığı 0,6 - 1,3 cm arasında değişmektedir. İç yüzeyinde gövde kısmı baskı tekniği ile dekorludur. (Res. 6-7)

2013 kazı sezonunda BHD kazı alanında ele geçen, dip ve gövde formu veren bir başka kalıp parçası, dip formu ve kalınlığı bakımından ilk tipteki kalıplara benzemektedir. Ancak dıştan bakıldığında bu parçanın da alt kısımları aşınmış olan halka ayaklı olduğu ve ayak kısmının ortasında belirgin çark izleri bulunduğu fark edilmektedir. (Res. 8-9)

►
Res. 8:
Ayaklı Kalıp
Parçası/Ön.

◀
Res. 9:
Ayaklı Kalıp
Parçası/Arka.

Bezeme Özellikleri

Ele geçen bu kalıp parçaları, bezemeleri bakımından da ilgi uyandırmaktadır. İç yüzlerinde, dip kısımları baskı ya da derin kazıma çizgilerle çevrelenmiş ve bezemesiz bırakılmış olan kalıpların gövde kısımlarına oyma, kazıma veya baskı teknikleri kullanılarak oluşturulmuş farklı kompozisyonlar uygulanmıştır. Gövdenin tamamına uygulanan bu kompozisyonlar yatay ve dikey kurgudur. Ayrıca gövde yüzeyinin tamamına tek bir desenin uygulandığı örneklerle de karşılaşılmaktadır.

Bunları *geometrik, stilize bitkisel ve örgü desenleriyle kurgulanmış* kompozisyonlar şeklinde gruplandırmak mümkündür. Bunların bir kısmı kalıp baskı tekniğinde yapılmış çeşitli seramik parçalarında karşılaştığımız bezeme kompozisyonlarıyla da örtüşmektedir.⁴ (*Tablo 2 / IV*) Yalnızca iki örneği ele geçen yazılı kompozisyonlu kalıp parçasına karşılık, baskı teknikli seramiklerde karşılaştığımız insan ve hayvan figürlü kompozisyonlara ait bir kalıp örneğine ise şu ana kadar rastlanmamıştır.

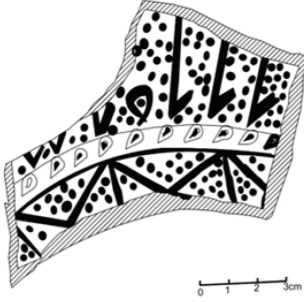
Yukarıda da değindiğimiz gibi, bunlar arasında yazılı kalıp parçaları ayrı bir öneme sahiptir. Özellikle 2016 kazı sezonunda ele geçmiş olan kalıp parçası kompozisyonun tamamını görmemiz açısından önemlidir. Derin kazıma çizgilerle oluşturulan bu kompozisyonda gövdeyi çevreleyen yazı kuşağı, dip ve kenar kısmını çevreleyen iki bordürle sınırlandırılmıştır. Ancak parçanın mevcut kısımlarında görülebilen harflerden bir anlam çıkmaması, bu yazının da dekoratif amaçlı yapılmış olabileceğini düşündürmektedir. (*Bk. Res. 1*) 1996 kazı sezonunda ALP IV sondajında ele geçen kalıp parçasında gövdeyi çevreleyen bordürlerden üstekinin yazı dekorlu olduğu fark edilmektedir. Çok az bir bölümü mevcut olan bu bordürde yalnızca yan yana sıralı Arapça *Elif*(¹) harfleri seçilebilmektedir. (*Çiz. 5, Res. 10*) Aynı yazılı kompozisyon, yazının dekoratif amaçlı kullanıldığı kalıp baskı teknikli seramiklerde de karşımıza çıkmaktadır. Muhtemelen bu parçada benzer kurguda hazırlanmış bir kalıba aittir.

Nadir karşılaştığımız bu örneklerle karşılık geometrik kurgulu farklı kompozisyonlar, bu kalıp parçalarında en sık karşılaştığımız bezeme türünü oluşturmaktadır. 2016 kazı sezonunda BHD kazı alanında bulunan kalıp parçasında görüldüğü üzere, gövdenin dip kısmını çevreleyen dairesel bordür üzerinden kenar kısmına kadar gövdeyi dikey akslı bölen kalın çizgilerle ayrılmış alanlarına, küçük baskı kareler ve araları noktalarla doldurulmuş zikzak şeklinde çizgilerin atlamalı biçimde uygulanması ise bunlar arasında en yaygın karşılaştığımız kompozisyon çeşididir. (*Çiz. 6, Res. 11*) Farklı kazı sezonlarında ele geçen çeşitli kalıp parçalarında da aynı kompozisyonun tekrarlandığı görülmektedir. (*Tablo 2 / I-III*) Gövdenin dikey çizgilerle bölünüp araların baskı ile oluşturulmuş noktalarla hareketlendirildiği kalıp örneklerini de bu gruba dahil etmemiz mümkündür. (*Tablo 2 / IV*)

Ele geçen kalıp parçalarından, orta ve ara boşlukları baskı dairelerle hareket kazandırılmış sonsuz düzende tekrarlanan sivri niş, kare ya da baklava dilimi şeklindeki

4 Demirsar Arlı, 2017, 375, 382.

Çiz. 5: Yazı Dekorlu Kalıp Parçası.

Res. 10: Yazı Dekorlu Kalıp Parçası.

Çiz. 6: Geometrik Dekorlu Kalıp Parçası.

Res. 11: Geometrik Dekorlu Kalıp Parçası.

geometrik kompozisyonların da oldukça yaygın kullanıldığı tespit edilebilmektedir. (Tablo 3 / I-V) Bunun en iyi görülebilen örneklerinden biri, 1996 kazı sezonunda ALP IV sondajında bulunmuştur. Burada kalıbın dip ve gövde kısmı iki sıra kazıma çizgi ile ayrılmış, dip kısmı bezemesiz bırakılmış, gövde kısmı kazıma çizgilerle ayrılan iki sıra geniş bordürle çevrelenmiştir. Gövdenin alt kısmını çevreleyen ve daha dar olan bordür yukarıda değindiğimiz örneklerde olduğu gibi derin kazıma çizgilerle dikey olarak bölünmüş ve oluşan alanlara baskı ile oluşturulmuş dikey akslı dört küçük daire yapılmıştır. Geniş olan ve ağız kısmına kadar yükselen üst kısımdaki bordürde alt çizgiye oturan tek sıra derin kazıma ile oluşturulmuş niş şeklindeki düzenleme üstte baklava dilimi oluşturacak biçimde devam ettirilerek burada da kazıma olmayan alanlara baskı ile oluşturulmuş daireler uygulanmıştır. (Bk. Res. 5) 2016 kazı sezonunda BHD kazı alanında bulunan bir diğer örnekte de gövde iki sıra bordürle çevrelenmiştir. Burada dip kısmını çevreleyen bordürü baskı ile yapıldığı anlaşılan küçük baklava dilimleri oluşturmaktadır. Gövdeyi çevreleyen üstteki geniş bordür, iki sıra halinde orta kısımlarında yine baskı dairelerin bulunduğu serbest elle yapılmış düzgün konturlara sahip olmayan baklava dilimi şeklindeki desenlerle düzenlenmiştir. (Bk. Res. 6)

Tüm bunların yanı sıra içleri yıldız veya haçvari biçimde bölümlenmiş dairesel baskılar, tek başlarına bir yüzeyi kaplayacak şekilde veya çeşitli kompozisyonlar içerisinde sıklıkla kullanılmıştır. Bunun dışında baskı ile oluşturulmuş küçük yuvarlak, kare ya da baklava formu desenlere de ara dolgularda ve yüzeylerde yer verilmiştir. (Res. 12-13)

Kazı çalışmaları sırasında rastladığımız kalıp parçalarının bir bölümünde stilize bitkisel desenlerin kullanıldığı da görülmektedir. Bu açıdan en ilgi çekici örnek, 2016 kazı sezonunda BHD kodlu kazı alanında bulunmuştur. Bu kalıp parçasının gövde kısmında görülen bezeme kompozisyonu alta ve üstte iki sıra çizgi ile sınırlandırılmış geniş bir bordür içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Bu kompozisyonun ana kurgusunu, kazıma derin çizgilerle oluşturulmuş gövdeyi yatay çevreleyen kalın dalgalı saptan alta ve üste dağılan uçları palmet formu kıvrımlar oluşturmaktadır. (Bk. Res. 3) Bu örnek dışında, daha küçük parçalar halinde ele geçen ve bezeme kompozisyonlarının tamamını görmediğimiz kalıp parçalarındaki bazı desenler de stilize üslupta yapılmış bitkisel desenleri çağrıştırmaktadır. Mesela, farklı kazı sezonlarında ele geçen kalıp parçalarında görülen desenlerin stilize ağaç ve çiçek motifi olabileceği tahmin edilmektedir. (Tablo 4 / I-II) Ağız ve gövde formu veren bir başka kalıp parçasında bir bölümü görülebilen madalyonun ortasının da stilize çiçek şeklinde düzenlendiği söylenebilir. (Tablo 4 / III) Bir diğer örnekte karşılaştığımız kalın kazıma çizgilerle oluşturulan desenlerin de yine bitkisel bir kompozisyona ait olabileceği düşünülmektedir. (Tablo 4 / V)

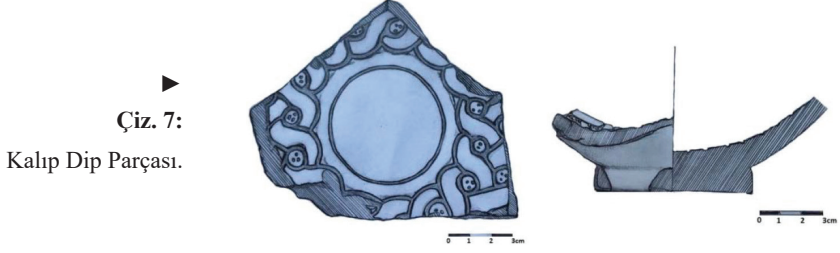
Res. 12: Baskı ile oluşturulmuş geometrik desenler.

Res. 13: Baskı ile oluşturulmuş geometrik desenler.

Kalıp parçalarında karşımıza çıkan ortak bezeme unsurlarından bir diğeri de çeşitli örgüsel geçmelerle oluşturulmuş bordürlerdir. Bu bordürlerin kullanıldığı örneklerden biri, yukarıda da değindiğimiz yazılı kalıp parçasıdır. Burada gövdeyi çevreleyen geniş yazı kuşağı, dip ve ağız çevresinde iki sıra bordürle sınırlandırılmıştır. Dip kısmını çevreleyen ince bordür yarım dairesel geçmelerle oluşturulmuş, kenar çevresinde daha geniş olan bordür ise düz verev çizgilerle örgüsel kurgulanmıştır. (Res. 1) Bu örnek dışında da kenar formu veren başka kalıp parçalarında kenar çevresinde çeşitli örgüsel geçmelerden oluşturulan bordürlere rastlanması, bu düzenlemenin yaygınlığına işaret etmektedir. (Tablo 5 / I-III) Ayrıca, ele geçen örnekler arasında bunların farklı alternatifleriyle de karşılaşmaktadır. Mesela 1990'lı yıllarda bulunan iki dip örneğinde dip kısmı, birbirine oldukça benzeyen ve serbest elle kazınarak oluşturuldukları anlaşılan iki örgüsel bordürle çevrelenmiştir. (Tablo 5 / IV-V) Tüm bunların yanı sıra 2005 kazı sezonu BHD buluntusu olan ve yalnızca dip kısmı ele geçen kalıp parçasında dip kısmını oldukça kaliteli işçiliğe sahip örgüsel bir bordür çevrelemektedir. Ancak burada üst tarafta

görülebilen bununla uyumlu desenlerin varlığı, bu geçmelerin yukarı doğru devam ettiğini akla getirmektedir. (Çiz. 7, Res. 14)

Kazı çalışmalarında yoğun miktarda kırmızı hamurlu baskı yiv dekorlu seramikler de ortaya çıkmaktadır. Bu baskı yivlerin bir kısmının yine pişmiş toprak kalıplar kullanılarak oluşturuldukları da çeşitli yiv dekorlu örneklerden anlaşılmaktadır. (Res. 15)

Değerlendirme ve Sonuç

Kısaca özetleyecek olursak, İznik Çini Fırınları Kazısı çalışmaları sırasında bulunan kalıp baskı teknikli seramiklerde kullanılan kalıp parçalarının tamamı sert kırmızı hamurludur. Bunların geneli kalın düz dipli, yukarı doğru açılan konik ya da basık küre gövdeli, düz ağızlıdır. Ele geçen kalıp parçaları arasında üç örnek bu genellemenin dışında kalmaktadır. Bu kalıplar alçak ayaklıdır. Bir örnek ise hafif dışa dönük kenarlıdır. Bu kalıpların ağız çapları 14 - 23,5 cm, dip çapları 6 - 10 cm, yükseklikleri 5 - 9 cm aralığında değişmektedir. Kalıpların iç yüzeyine oyma, kazıma ve baskı teknikleriyle uygulanan desenleri de gövde parçalarında olduğu gibi geometrik, grift bitkisel ve örgülü kompozisyonlar oluşturmaktadır. Bu kalıp parçaları arasında gövde parçalarında rastladığımız desenlerle birebir örtüşen örnekleri de görmek mümkündür.

Bunlar form ve bezeme açısından Anadolu dışı İslam seramik sanatında kullanılan kalıp örnekleriyle de benzer özellikler taşımaktadır. Özellikle İslam seramik sanatında 8 - 9. yüzyıllardan itibaren yaygın olarak kullanılmış kalıp baskı tekniğinde form ve bezemeyi oluşturan kalıplar arasında İznik'te karşılaştığımız örneklerde olduğu gibi, düz dipli, konik/basık küre gövdeli ve düz ağızlı kalıplar da kullanılmıştır.⁵

Res. 14: Örgü Dekorlu Kalıp Parçası.

Res. 15: Yiv Dekorlu Kalıp Parçaları.

5 Bk. Fehervari, 1998, 99-100; Watson 2004, 142, 143, Cat. Af. 5,5.1,5.2,5.3.

Anadolu'nun farklı bölgelerinde yürütülen kazı çalışmalarından elde edilen sonuçlar da Anadolu'da 12 - 15. yüzyılları kapsayan süreçte kalıp baskı tekniğinin seramik yapımında yaygın olarak kullanıldığını kanıtlamaktadır.⁶ Bu kazı çalışmalarında bulunan kalıplara da bazı yayınlarda yer verilmiştir.⁷Yayınlanmış bu örneklerden, Milet kazılarında bulunan kalıpların boyut, form ve bezemeleri bakımından İznik buluntuları ile benzer olduğu görülmektedir. İznik'te ele geçen örneklerde olduğu gibi düz dipli, konik/basık küre, düz ağızlı olan kalıplar dışında burada da ayaklı kalıplar bulunmuştur.⁸ Hasankeyf kazılarında ortaya çıkan kalıplar da boyut ve formları yanında bezemede kullanılan bazı ortak desenler açısından İznik'te bulunan örneklerle benzer yaklaşım sergilemektedir. Yine Hasankeyf'te ele geçen kalıplar arasında ayaklı olanlara da rastlanılmaktadır. Ancak bu ayaklar hamurun içten oyulmasıyla oluşturulmuştur.⁹

Sonuç olarak, İznik Çini Fırınları Kazısı'nda bulunan ve kalıp baskı tekniği ile İznik'te de seramik üretildiğini kanıtlayan bu pişmiş toprak kalıpların Anadolu dışı İslam seramik sanatında ve Anadolu'nun başka üretim merkezlerinde kullanılan kalıpların boyut, form, bezeme özelliklerini taşıdıkları anlaşılmaktadır.

---

6 Bu seramiklerin yayınlanmış bazı örnekleri için *bk.* Böhlendorf Arslan, 2007; Böhlendorf Arslan, 2008; Bulut, 1998; Gök Gürhan, 2007; Gök Gürhan, 2009; Gök Gürhan 2010; Gök Gürhan, 2011; Karamağaralı Yörükân, 1982; Özkul Fındık, 2013; Uysal, 2007.

7 Durukan 1982, 26-29; Böhlendorf Arslan, 2007, 97; Böhlendorf Arslan, 2008, 390; Özkul Fındık, 2013a, 569; Özkul Fındık, 2013b, 56; Özkul Fındık, 2017.

8 Böhlendorf Arslan, 2007, 97; Böhlendorf Arslan, 2008, 390.

9 Özkul Fındık, 2017, 100, 4b.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, O. - Altun, A. (1998). İznik Çini Fırınları Kazısı 1996 Yılı Çalışmaları, *XIX. Kazı Sonuçları Toplantısı II*. 625-639, Ankara.
- Böhlendorf Arslan, B. (2007). Beylikler Döneminde Milet'te Seramik Üretimi. *Konya Kitabı X, Rüçhan Arık, M. Oluş Arık'a Armağan*, (ed. H. Karpuz - O. Eravşar), (87-98), Konya.
- Böhlendorf Arslan, B. (2008). Keramikproduktion im Byzantinischen und Türkischen Milet. *Istanbul Mitteilungen*, 58, 371-407.
- Bulut, L. (1998). Selçuk (Ayasuluğ) Kazılarında Ele Geçen İslam Devri Seramikleri. *1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Selçuk Sempozyumu (4-6 Eylül 1997)*, (343-355), İzmir.
- Demirsar Arlı, B. (2012). İznik Çini Fırınları Kazısı 2010 Yılı Çalışmaları. *33. Kazı Sonuçları Toplantısı - 3*, (391-408), Ankara.
- Demirsar Arlı, B. (2017). İznik Çini Fırınları Kazısı 2015 Yılı Çalışmaları. *38. Kazı Sonuçları Toplantısı - 2*, (371-388), Ankara.
- Demirsar Arlı, B. - Kaya, Ş. - Erol, Ö. - Arlı, H. [Baskıda - a]. Decorated Filter Jugs In The Moulded Ware Unearthed During The Iznik Kilns Excavations. *International Congress for Thracian Pottery (April 26-28, 2017; Mimar Sinan Fine Arts University, İstanbul)*
- Demirsar Arlı, B. - Kaya, Ş. - Erol, Ö. - Arlı, H. [Baskıda - b]. 2015-2017 Kazı Dönemlerinde İznik Çini Fırınları Kazısı'nda Ele Geçen Baskı ve Kalıp Baskı Tekniğinde Dekorlu Seramikler / Decorated Ceramics In The Impressed and Moulded Ware Unearthed Between 2015-2017 During The Iznik Kilns Excavations. *21. Uluslararası Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu (25-27 Ekim 2017, Antalya)*.
- Demirsar Arlı, B. [tarihsiz]. İznik Çini Fırınları Kazısından İlgi Çekici Örnekler. *Uluslararası İznik Sempozyumu (5-7 Eylül 2005)*. (347-354-498-501), İstanbul.
- Durukan A., (1982). Turkish Islamic Ceramic Finds. *Istanbul Mitteilungen - 32*, (26-29), Taf. 10-14.
- Fehérvári, G. (1998). *Pottery of the Islamic World*, Kuwait.
- Gök Gürhan, S. (2007). Akşehir Kurtarma Kazısı Seramikleri. *Anadolu'da Türk Devri Çini ve Seramik Sanatı* (Ed. G. Öney - Z. Çobanlı), (157-169), İstanbul.
- Gök Gürhan, S. (2009). 1995-2009 Yılları Arasında Beçin Kazısı'nda Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi, *Sanat Tarihi Dergisi - XVIII/ 2, Ekim/October*, (45-70).

- Gök Gürhan, S. (2010). Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda Bulunan Baskı Desenli, Kuşlu Testiler. *12. Ortaçağ-Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Sempozyumu (15-17 Ekim 2008) Bildiriler*, (Ed. A. O. Uysal - A. Yavaş, M. Dündar, O. Koçyiğit), (206-216), İzmir.
- Gök Gürhan, S. (2011). 2007 ve 2008 Yıllarında Balat İlyas Bey Külliyesi'nde Yapılan Kazı ve Temizlik Çalışmalarında Ortaya Çıkarılan Seramikler / Ceramics Unearthed During the Excavation and Celaning Work Conducted at the İlyas Bey Complex In 2007 and 2008. *Balat İlyas Bey Külliyesi / İlyas Bey Complex*, (Ed. M. Baha Tanman - Leyla Kayhan Elbirlik), (301-333), İstanbul.
- Karamağaralı Yörükân, B. (1982). Ahlat Seramik Ekolü. *A.Ü. İslami İlimler Dergisi - 5*, (391-462).
- Özkul Fındık, N. (2013a). Unglazed Pottery (Impressed) Production in a Medieval City, Hasankeyf. *14 International Congress of Turkish Art (19-21 September 2011 Paris), Proceedins*, (Ed. F. Hitzel), (563-570), Paris.
- Özkul Fındık, N. (2013b). Artuklu-Eyyubi Dönemlerinde Hasankeyf'te Seramik Atölyeleri ve Üretimi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi - 30/2*, (43-59).
- Özkul Fındık, N. (2017). Seramik Üretiminde Kullanılan Kil Kalıplar. *Uluslararası Katımlı Osmanlı Dünyası'nda Kültürel Karşılaşmalar ve Sanatsal Yansımaları: Prof. Dr. Filiz Yenişehirlioğlu'na Armağan Kitabı*, (99-104), Ankara.
- Uysal, A. O. (2007). Konya'daki İnşaat Hafriyatlarında Ele Geçen Sırsız Selçuklu Seramikleri. *Konya Kitabı - X, Rüçhan Arık, M. Oluş Arık'a Armağan*, (Ed. Haşim Karpuz ve Osman Eravşar), (711-724), Konya.
- Watson, O. (2004). *Ceramics From Islamic Lands; Kuwait National Museum*. London: The Al-Sabah Collection.

	<p>I. KALIP PARÇASI İZN/16 BHD B9</p> <p><i>Dip Çapı: ~ 6 cm. Boy: 10,5 cm. Kalınlık: 0, 8-1,5 cm.</i></p>
	<p>II. KALIP PARÇASI İZN/05 BHD G13</p> <p><i>Dip Çapı: 7,5 cm. Boy: 11,5 cm Kalınlık 1,1-2,5 cm.</i></p>
	<p>III. KALIP PARÇASI İZN/99 BHD G7</p> <p><i>Dip Çapı, 6 cm. Boy: 9cm. Kalınlık: 0,7- 2,1 cm.</i></p>
	<p>IV. KALIP PARÇASI İZN/ 00 BHD G9</p> <p><i>Dip çapı: 8 cm. Boy: 12 cm. Kalınlık: 1, 1 - 2,5cm</i></p>
	<p>V. KALIP PARÇASI İZN/96 ALP IV</p> <p><i>Dip çapı: 6,8 cm. Boy: 12,7 cm. Kalınlık: 0,8 - 1,5 cm</i></p>

Tablo 1: Dip Formu Veren Kalıp Parçaları

	<p>I. KALIP PARÇASI İZN/ 96 ALP IV</p> <p><i>Ağız Çapı: 18 cm. Boy: 12 cm. Kalınlık: 0,5-1,4 cm.</i></p>
	<p>II. KALIP PARÇASI İZN/96 ALP IV</p> <p><i>Dip çapı: 6,8 cm. Boy: 12,7 cm. Kalınlık: 0,8 - 1,5 cm</i></p>
	<p>III. KALIP PARÇASI İZN/17 BHD B8</p> <p><i>Ağız Çapı: ~ 16 cm. Boy: 14 cm. Kalınlık: 0,6 - 1,5 cm</i></p>
	<p>IV. KALIP PARÇASI İZN/96 ALP IV</p> <p><i>Ağız Çapı: 18 cm. Boy: 13,5 cm. Kalınlık: 0,7 - 1,1 cm.</i></p>

Tablo 2: Geometrik Kompozisyonlu (Dikey Akslı) Kalıp Parçaları

	<p>I. KALIP PARÇASI İZN/16 BHD B8</p> <p>Boy: 4-6,5-7,5 cm. En: sırasıyla 3,5-3,5-4,2 cm. Kalınlık: 0,6 - 1cm</p>
	<p>II. KALIP PARÇASI İZN/14 BHD C11</p> <p>Ağız Çapı: yaklaşık 14 cm Boy: 9,5 cm. Kalınlık: 0,8 – 1, 1 cm</p>
	<p>III. KALIP PARÇASI İZN/09 BHD D14</p> <p>Boy: 6,8 cm. En: 5,2 cm. Kalınlık: 1cm</p>
	<p>IV. KALIP PARÇASI İZN/17 BHD A8</p> <p>Boy: 6 cm. En: 4,2 cm. Kalınlık: 0,9, 1,5 cm.</p>
	<p>V. KALIP PARÇASI İZN/17 BHD B8</p> <p>Boy: 6,5 cm. En: 6,5 cm. Kalınlık: 0,9, 1,2 cm.</p>

Tablo 3: Geometrik Kompozisyonlu Kalıp Parçaları

	<p>I. KALIP PARÇASI İZN/15 BHD C10</p> <p>Boy: 6,8 cm. En: 5,2 cm. Kalınlık: 1cm</p>
	<p>II. KALIP PARÇASI İZN/15 BHD B10</p> <p>Boy: a. 5 cm. b. 5,5 cm En: a. 3,6 cm. b. 4 cm Kalınlık: 0,8-1 cm.</p>
	<p>III. KALIP PARÇASI İZN/15 BHD C11</p> <p>Boy: 8 cm. En: 5,8 cm Kalınlık: 0,8-1,1 cm.</p>
	<p>IV. KALIP PARÇASI İZN/15 BHD C11</p> <p>Boy: 6,4 cm. En: 5,4 cm Kalınlık: 0,7-0,9 cm.</p>

Tablo 4: Stilize Bitkisel Dekorlu Kalıp Örnekleri

	<p>I.KALIP PARÇASI İZN/15 BHD B10</p> <p>Boy: 7 cm En: 5 cm Kalınlık: 0,6-9 cm.</p>
	<p>II.KALIP PARÇASI İZN/15 BHD B10</p> <p>Boy: 7 cm En: 5 cm Kalınlık: 0,6-9 cm.</p>
	<p>III. KALIP PARÇASI İZN/15 BHD C11</p> <p>Boy: 8 cm. En: 5,8 cm Kalınlık: 0,8-1,1 cm.</p>
	<p>IV. KALIP PARÇASI İZN/97 BHD F8</p> <p>Dip Çapı, 7 cm. Boy: 9 cm. Kalınlık: 0,8- 2 cm.</p>
	<p>V. KALIP PARÇASI İZN/99 BHD G7</p> <p>Dip Çapı, 6 cm. Boy: 9cm. Kalınlık: 0,7- 2,1 cm.</p>

Tablo 5: Örgüsel Dekorlu Kalıp Örnekleri

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Sanat Tarihi Dergisi
Cilt: XXVII, Sayı: 1 Nisan 2018

Ege University, Faculty of Letters
Journal of Art History
Volume: XXVII, Issue: 1 April 2018

Yayın Tarihi | Date of Publication
29.04.2018

İnternet Sayfası (Açık Erisim) | Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK
<http://dergipark.gov.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayımlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.